

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ І БЕЗПЕКИ

THE CONCEPT OF THE ADMINISTRATIVE-LEGAL MECHANISM FOR PROTECTING HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS BY THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE IN THE FIELD OF PUBLIC ORDER AND SECURITY

Пишна А.Г., к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри адміністративної
діяльності поліції факультету
підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Одеський державний університет внутрішніх справ,
orcid.org/0000-0002-1776-3034

В статті здійснено дослідження поняття адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини Національною поліцією України у сфері публічного порядку і безпеки. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини у сфері підтримання публічного порядку та безпеки є комплексним явищем, що охоплює нормативно-правову базу, організаційну структуру поліції, адміністративні процедури, інструменти превенції та примусу, а також механізми взаємодії з населенням і громадськими інституціями. Розуміння цього механізму дозволяє оцінити ефективність діяльності поліції, рівень гарантування прав людини, ступінь відповідності поліцейської практики європейським стандартам, зокрема вимогам Європейської конвенції з прав людини та практиці ЄСПЛ.

Визначено, що адміністративно-правовий механізм діяльності поліції як система правових норм, інструментів, способів і організаційних інститутів, за допомогою яких держава визначає порядок функціонування поліції, регулює її взаємодію з громадянами й органами влади, гарантує законність, професійність і підконтрольність поліцейської діяльності. Цей механізм включає в себе: форми діяльності; методи діяльності; повноваження поліції; адміністративні процедури й гарантії; систему контролю та нагляду; юридичну відповідальність поліцейських; нормативно-правове забезпечення.

Зроблено висновок, що поняття адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини є системним механізмом взаємопов'язаних елементів норм права, процедур, організаційної структури, методів державного управління та засобів контролю, які забезпечують правове підґрунтя для реалізації функцій поліції, що дозволяє визначити межі та способи впливу держави на реалізацію прав людини, а також забезпечити належний баланс між інтересами безпеки та гарантіями особистої свободи та сприяє посиленню правової визначеності, попередженню зловживань з боку органів влади, підвищенню прозорості та довіри до поліції.

Ключові слова: Національна поліція, забезпечення, дотримання прав і свобод людини, публічний порядок і безпека, суб'єкт, правозахисна діяльність, безпека, адміністративна діяльність, адміністративно-правовий механізм, адміністративні послуги, публічна влада

The article studies the concept of an administrative and legal mechanism for ensuring human rights and freedoms by the National Police of Ukraine in the field of public order and security. The administrative and legal mechanism for ensuring human rights and freedoms in the field of maintaining public order and security is a complex phenomenon that encompasses the regulatory and legal framework, the organizational structure of the police, administrative procedures, ools of prevention and enforcement, as well as mechanisms for interaction with the population and public institutions. Understanding this mechanism allows us to assess the effectiveness of police activities, the level of guaranteeing human rights, and the degree to which police practice complies with European standards, in particular the requirements of the European Convention on Human Rights and the practice of the ECHR.

It is determined that the administrative and legal mechanism of police activity as a system of legal norms, tools, methods and organizational institutions by means of which the state determines the procedure for the functioning of the police, regulates its interaction with citizens and authorities, guarantees the legality, professionalism, and control of police activities. This mechanism includes: forms of activity; methods of activity; police powers; administrative procedures and guarantees; control and supervision system; legal responsibility of police officers; regulatory and legal support.

It is concluded that the concept of an administrative and legal mechanism for ensuring human rights and freedoms is a systemic mechanism of interrelated elements of legal norms, procedures, organizational structure, methods of public administration and means of control that provide a legal basis for the implementation of police functions, which allows to determine the limits and methods of state influence on the implementation of human rights, as well as to ensure the proper balance between security interests and guarantees of the personal freedom and contributes to strengthening legal certainty, preventing abuses by authorities, and increasing transparency and trust in the police.

Key words: National Police, ensuring, observing human rights and freedoms, public order and security, subject, human rights activities, security, administrative activities, administrative and legal mechanism, administrative services, public authorities

Актуальність дослідження. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини у сфері підтримання публічного порядку та безпеки є комплексним явищем, що охоплює нормативно-правову базу, організаційну структуру поліції, адміністративні процедури, інструменти превенції та примусу, а також механізми взаємодії з населенням і громадськими інституціями. Розуміння цього механізму дозволяє оцінити ефективність діяльності поліції, рівень гарантування прав людини, ступінь відповідності поліцейської практики європейським стандартам, зокрема вимогам Європейської конвенції з прав людини

та практиці ЄСПЛ. У період активного реформування правоохоронної системи України особливої ваги набуває питання ефективного та правомірного забезпечення прав і свобод людини органами публічної влади, зокрема Національною поліцією. Одним із головних інструментів такої реалізації є адміністративно-правовий механізм, який охоплює сукупність елементів, що забезпечують організаційне, процедурне та нормативне підґрунтя для діяльності поліції у сфері підтримання публічного порядку і безпеки.

У сучасних умовах з урахуванням воєнного стану, зовнішніх загроз та внутрішньої соціальної нестабіль-

ності особливе значення набуває послідовна, правова й ефективна реалізація функцій поліції. Недостатність чітких процедур, фрагментарність законодавчого регулювання, складність координації між різними органами публічної влади та обмежена підзвітність ускладнюють забезпечення прав і свобод громадян. Саме тому аналіз адміністративно-правового механізму та його елементів є нагальним і має як наукову, так і прикладну цінність. Попри значний обсяг наукових досліджень, багато аспектів адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини в діяльності Національної поліції залишаються недостатньо опрацьованими. Особливої уваги потребують питання удосконалення правових процедур, забезпечення прозорості та підзвітності поліції, підвищення ефективності превентивних заходів, а також упровадження сучасних підходів до управління публічною безпекою, орієнтованих на потреби та права людини.

Таким чином, актуальність даної теми зумовлена необхідністю поглибленого аналізу адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини Національною поліцією України, визначення його особливостей, проблем і напрямів удосконалення з урахуванням сучасних викликів та європейських стандартів у сфері публічного порядку і безпеки.

Огляд останніх досліджень. Схожу до нашої проблематику досліджували науковці такі, як В. Авер'янов, О. Андрійко, О. Бандурка, В. Безега, О. Безпалова, Ю. Битяк, С. Братель, О. Брусакова, А. Васильєва, С. Вітвицький, В. Галунько, В. Гарашук, І. Голосніченко, С. Гусаров, О. Джафарова, Р. Дмитрик, О. Дрозд, І. Додіна, В. Заросило, Д. Калайнов, Д. Катрич, Я. Квітка, О. Кобзар, М. Ковалів, С. Ківалов, О. Ключніченко, В. Ковальська, Т. Коломосьць, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Ковальова, М. Корнієнко, В. Кононець, В. Ліпкан, М. Лошицький, М. Мартинов, О. Музичук, О. Негодченко, О. Остапенко, О. Падалка, Г. Парханов, С. Петков, В. Поліщук, О. Рябенко, І. Самощенко, Р. Сербин, А. Собакар, Є. Соболев, В. Сокуренько, Ю. Скуртов, О. Ульянов, В. Усупов, А. Танько, Ю. Тихомиров, С. Шатрава, В. Шкарупа, О. Юнін, Х. Ярмачі та інші. Однак, свою увагу вони звертали на загальні положення або аналізувати більш загальні, суміжні чи спеціальні виклики.

Мета статті полягає у дослідженні поняття адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини Національною поліцією України у сфері публічного порядку і безпеки.

Виклад основних положень. Забезпечення прав і свобод людини й громадянина є фундаментальною засадою функціонування сучасної демократичної, правової держави. Україна, яка обрала європейський вектор розвитку та закріпила у своїх конституційних актах пріоритет людини, її гідності, прав і законних інтересів та покладає на органи публічної влади обов'язок створити ефективні гарантії їх реалізації та захисту. Саме у Конституції визначено права й свободи людини, засади діяльності органів виконавчої влади та гарантії правового порядку і законності [1]. У цьому контексті провідне місце займає Національна поліція України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямована на охорону правопорядку, забезпечення громадської безпеки, попередження та припинення правопорушень, а головне утвердження й захист прав і свобод людини [2]. Закон України «Про Національну поліцію» закріпив статус, структуру, принципи, повноваження та процедури діяльності. Так, визначені повноваження поліцейських, можемо виокремити на дві групи: загальні повноваження такі як, охорона прав і свобод людини; забезпечення громадського порядку; охорона публічної безпеки; протидія злочинності; надання допомоги особам та (спеціальні) поліцейські повноваження, до яких відноситься перевірка документів; зупинка транспортних засобів; поверх-

нева перевірка й огляд; огляд місця події; поліцейське піклування; застосування превентивних заходів; застосування поліцейських заходів примусу; доступ до публічних і службових баз даних; складання адміністративних матеріалів; затримання осіб (адміністративне та кримінальне) [2]. Слід зазначити, що обов'язково поліцейський зобов'язаний проінформувати громадянина про причину застосування певного заходу, неухильно при цьому дотримуючись діючого законодавства. У разі застосування заходів примусу поліцейський повинен скласти відповідні документи, які передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення [3] або Кримінальним кодексом України [4] при цьому у разі необхідності забезпечити громадянину необхідну правову допомогу. У разі порушень допущених поліцейськими громадяни мають право на оскарження їх дій. Таким чином, реалізація покладених на поліцію завдань повинна здійснюватися в рамках чіткого та збалансованого адміністративно-правового механізму. Саме через цей механізм формуються та реалізуються правові, організаційні та процедурні засоби, які гарантують правомірність, передбачуваність і відкритість поліцейської діяльності. Так, науковець В. Постригань, зазначив, що механізм адміністративно-правового регулювання у справі забезпечення прав і свобод громадян є частиною правового механізму, що діє у встановленій сфері державного управління. Науковець зазначив, що він має всі загальні ознаки й елементи механізму забезпечення прав і свобод громадян, де кожен із наявних механізмів правового регулювання має специфіку, на яку впливають певні закономірності, що мають місце у відповідному середовищі державного управління або життєдіяльності людини. Механізм адміністративно-правового регулювання діяльності поліції виступає як сукупність засобів юридичного, організаційного та культурного характеру. За допомогою цього засобу можливе забезпечення виконання співробітниками органів поліції своїх функціональних обов'язків щодо забезпечення прав і свобод громадян [5]. Отже, можемо зазначити, що адміністративно-правовий механізм діяльності поліції як система правових норм, інструментів, способів і організаційних інститутів, за допомогою яких держава визначає порядок функціонування поліції, регулює її взаємодію з громадянами й органами влади, гарантує законність, професійність і підконтрольність поліцейської діяльності. Цей механізм включає в себе: форми діяльності; методи діяльності; повноваження поліції; адміністративні процедури й гарантії; систему контролю та нагляду; юридичну відповідальність поліцейських; нормативно-правове забезпечення. Так, розглядаючи форми то основною є правозастосовна діяльність Національної поліції яка включає в себе прийняття рішень щодо застосування заходів примусу, складання матеріалів про адміністративні правопорушення, затримання, огляд, перевірки тощо. Здійснюючи охорону громадського порядку, забезпечуючи безпеку дорожнього руху та протидію злочинності поліцейські здійснюють правоохоронну діяльність. Важливе місце займає і праворегуюча та профілактична діяльність де поліцейські надають рекомендації, здійснюють попередження, проводять профілактичні бесіди, приймають участь у програмах безпеки направлених на запобігання правопорушенням.

Події останнього десятиліття, пов'язані з реформуванням правоохоронної системи, викликами внутрішньої безпеки, російською збройною агресією проти України та трансформацією суспільних відносин, істотно посилили вимоги до якості поліцейської діяльності, де необхідно дотримуватися балансу між забезпеченням публічного порядку та невтручанням у сферу особистої свободи і приватності громадян. Адміністративно-правовий механізм визначає форми й методи діяльності поліції, встановлює її повноваження, процедурні гарантії, відповідаль-

ність і систему зовнішнього та внутрішнього контролю. Елементами такого механізму нормативно-правова база, організаційна структура, управлінські процедури, контрольні інструменти та форми взаємодії з громадськістю, що є підґрунтям, що забезпечує дотримання прав людини на практиці, а не лише на декларативному рівні.

Висновки. Таким чином, поняття адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини є системним механізмом взаємопов'язаних елементів

норм права, процедур, організаційної структури, методів державного управління та засобів контролю, які забезпечують правове підґрунтя для реалізації функцій поліції, що дозволяє визначити межі та способи впливу держави на реалізацію прав людини, а також забезпечити належний баланс між інтересами безпеки та гарантіями особистої свободи та сприяє посиленню правової визначеності, попередженню зловживань з боку органів влади, підвищенню прозорості та довіри до поліції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. Закон України. URL. akon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
2. Про Національну поліцію. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
4. Кримінальний Кодекс України. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Постригань В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод громадян органами національної поліції. *Правовий Часопис ДонБасу*. № 4(81) vol. 1, 2022. С. 123-127

Дата першого надходження рукопису до видання: 13.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 13.11.2025
Дата публікації: 28.11.2025